

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.

Author(s): Liisa Tyrväinen, Seija Tuulentie, Henna Konu

Title: Luontomatkailun tutkimus Suomessa – historiasta tulevaisuuden tutkimussuuntiin

Year: 2024

Version: Published version

Copyright: The Author(s) 2024

Rights: CC BY-SA 4.0

Rights url: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Please cite the original version:

Tyrväinen L., Tuulentie S., Konu H. (2024). Luontomatkailun tutkimus Suomessa – historiasta tulevaisuuden tutkimussuuntiin. *Matkailututkimus* vol. 20 no. 1. <https://doi.org/10.33351/mt.143811>

All material supplied via *Jukuri* is protected by copyright and other intellectual property rights. Duplication or sale, in electronic or print form, of any part of the repository collections is prohibited. Making electronic or print copies of the material is permitted only for your own personal use or for educational purposes. For other purposes, this article may be used in accordance with the publisher's terms. There may be differences between this version and the publisher's version. You are advised to cite the publisher's version.



Luontomatkailun tutkimus Suomessa – historiasta tulevaisuuden tutkimussuuntiin

Nature-based tourism research in Finland

Liisa Tyrväinen, tutkimusprofessori, Luonnonvarakeskus

Seija Tuulentie, tutkimusprofessori, Luonnonvarakeskus

Henna Konu, apulaisprofessori, Itä-Suomen yliopisto, Kauppätieteiden laito

Tiivistelmä

Tämän katsausartikkelin tavoitteena on tarkastella luontomatkailututkimuksen kehitystä Suomessa kahdenkymmenen vuoden ajalta. Katsauksessa tutkimusteemojen tarkastelu on jaettu kolmeen kokonaisuuteen. Aluksi kuvataan, miten tutkimuksessa on lähestytty luontomatkailua osana ympäristöä ja alueiden käyttöä, sekä millaisia tietotarpeita on noussut esiin luontomatkailun kasvun myötä muihin maaseudun elinkeinoihin ja maankäyttöön liittyen. Seuraavaksi tarkastellaan luontomatkailun kysyntään liittyviä tutkimusaiheita, johon liittyviä teemoja ovat esimerkiksi luontomatkailun motiivit, asiakkaiden luontoon ja palveluihin liittyvät toiveet. Lopuksi tarkastellaan luontomatkailua liiketoimintana ja sen erityispiirteitä luontoympäristöjen hyödyntämisessä. Lisäksi kuvataan luontomatkailupalvelujen kehittämiseen ja yritysten ympäristövastuuseen liittyvää tutkimusta.

Luonnon vetovoimaisuus matkailussa tulee todennäköisesti vahvistumaan tulevaisuudessa, koska luonto tarjoaa mahdollisuuksia matkailijoiden arvostamiin kokemuksiin ja hyvinvointihyötyihin. Niihin kuuluvat mahdollisuudet kokea autenttisia luontuelämyksiä, rentoutua, kehittää itseään sekä vahvistaa terveyttä ja sosiaalisia suhteita. Luontomatkailututkimukset Suomessa ovat painottuneet tähän saakka matkailijoiden näkökulmaan, jossa on tarkasteltu matkailumotiiveja, ympäristöjen sopivuutta aktiviteetteihin ja palvelujen kysyntää. Selvästi vähemmän on tutkittu millaisia yrityksiä luontomatkailuyritykset ovat, millaisia palveluita ne tarjoavat matkailijoille tai millaisia ovat yrittäjien asenteet ja arvot. Luontomatkailun kasvu asettaa haasteita kansallispuistojen ja muidenkin luontoon alueiden käytön suunnittelulle ja kehittämiselle. Luontomatkailun haitalliset ekologiset vaikutukset, kuten maaston kuluminen ja roskaantuminen tulevat lisääntymään, jonka vuoksi ennakoivaa tutkimusta kasvavan käytön vaikutuksista tarvitaan.

Vastuullisuus, ympäristötietoisuus ja kestävyuden huomioiminen tulevat todennäköisesti näkymään jatkossa yhä vahvemmin myös matkailussa ja matkailuvalinnoissa. Ajantasainen tutkimustieto voi merkittävästi tukea luontomatkailun kehittämistä ja pyrkimyksiä kohti kestävyyttä. Kestävyuden tavoittelussa korostuvat tuotteiden ja palvelujen laadun parantaminen, ympäristövastuullisuuden vahvistuminen yritystoiminnassa ja asiakkaiden ohjaaminen kestäviin kulusvalintoihin. Näistä teemoista tarvitaan tutkimuksen kautta nykyistä parempi ymmärrys, jotta luontomatkailusektoria voidaan ohjata paremmin kohti kestäviä toimintamalleja.

Avainsanat: kestävä luontomatkailu, luonnon virkistyskäyttö, luontomatkailun kysyntä, luontomatkailuyritykset, matkailijoiden ympäristöarvostukset

Abstract

This article reviews the development of nature-based tourism (NBT) research in Finland during the past 20 years. The overview consists of three thematic entities. First, it explores how research has addressed the NBT's use of the natural and rural environments, and what kind of research questions have been raised and studied linked to the compatibility of NBT with other rural livelihoods and land uses. Secondly, it sums up conducted studies regarding clients' motives as well as expectations towards nature environments and tourism services. Finally, the article explores different entrepreneurial studies within NBT and investigations regarding the development of potential products and services.

The appeal of NBT will also strengthen in the future as it offers experiences and well-being benefits valued by clients. Most studies have focused on travel motives and the demand for NBT services. Fewer studies have examined the quality of products and services or the attitudes and values of entrepreneurs. The negative ecological impacts of tourism are likely to grow in the future, and proactive research regarding these impacts is needed.

Responsibility, environmental awareness, and sustainable choices are increasingly needed both in consuming and producing NBT services. Up-to-date NBT research knowledge continues to be pivotal in developing and turning the sector more effectively towards sustainability targets in the future. In this endeavour to improve the quality of NBT products and services, strengthening the role of environmental responsibility in the NBT business, and guiding customers towards sustainable consumption choices will be crucial.

Keywords: sustainable nature-based tourism, outdoor recreation, nature environments, nature-based tourism firms

Johdanto

Luontomatkailun lähtökohtana on vetovoimainen ja kaunis luontoympäristö. Suomessa luontomatkailuympäristöinä korostuvat laajat metsä- ja vesialueet sekä tunturit. Metsät peittävät valtaosan, 75 prosenttia Suomen pinta-alasta, ja ne tarjoavat usein toimintaympäristön virkistyskäytön ja luontomatkailun aktiviteeteille. Metsien rinnalla puhtaat vesistöt ovat olennainen osa matkailukuvastoa ja matkailuvaltteja, jotka tuovat ominaispiirteensä Suomen matkailuun muihin Pohjoismaihin verrattuna (Fredman ym., 2021). Kalastusmatkailu, erilaiset talvi- ja kesäaktiviteetit, ja viime vuosina myös luontoon kytkeytyvä hyvin-

vointimatkailu ovat osa laajempaa luontomatkailutarjontaa. Kylmyys ja jää ovat talvisen luontomatkailun erityispiirteitä, jotka kiinnostavat erityisesti kansainvälisiä matkailijoita. Suomalainen luonto onkin käytännössä vahva vientituote, jonka ympärille on kehitetty yhä monipuolisempia ja laadukkaampia matkailupalveluja (Tyrväinen ym., 2017a).

Luontomatkailuyritysten toimintaan vaikuttavat keskeisesti mahdollisuus hyödyntää luontoa ja matkailun näkökulmasta merkityksellisiä luontoresursseja. Maisema- ja luontotarvojen rinnalla alueiden käyttöön liittyy usein myös kulttuurista ja historiallista tietoutta ja arvoja. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa maanomistajarakenne vaikuttaa osaltaan luontomatkailutoiminnan tarjontaan. Valtio ja kunnat ovat merkittäviä maanomistajia, jotka vastaavat suurimmasta osasta virkistys- ja suojelualueita sekä matkailulle keskeisestä infrastruktuurista (Tyrväinen ym., 2014a). Etelä-Suomessa valtaosa maa-alasta on yksityisessä omistuksessa, joka asettaa omat haasteensa luontomatkailun kehittämiseksi omistuksen pirstaleisuuden vuoksi. Luontomatkailun kehittämisen haasteina ovat myös osittain konfliktinen suhde muihin luonnonvarojen käyttömuotoihin ja energian tuotantoon kuten intensiiviseen metsätalouteen, kaivostoimintaan ja tuulivoimaan.

Luontoon perustuvan matkailun tulisi olla kestävä, ja sen tulisi säilyttää matkakohteen luonto vetovoimaisena. Vaikka luontoympäristö on matkailun keskeinen resurssi, voi huonosti suunniteltu ja puutteellisesti säännelty matkailu osaltaan pikkuhiljaa murentaa luontokohteen alkuperäisen vetovoiman, kuluttaa ympäristön ja kääntää paikallisväestön asenteet matkailuvastaisiksi (esim. Tyrväinen, 2017). Kestävässä matkailussa on kysymys matkailun kehitystä suuntaavasta pääperiaatteesta, johon koko matkailusektorin eri toimijoinen olisi sitouduttava.

Luontomatkailu määritellään laaja-alaisesti matkailuksi, jossa luonto on ensisijainen vetovoimatekijä (Tyrväinen ym., 2014a; Neuvonen ym., 2022). Luontomatkailun kysyntä syntyy matkailijoiden tarpeista ja toiveista kokea kohdealueen ympäröivää luontoa osana matkaansa. Luontomatkailu tukeutuu usein luonnonsuojelualueisiin, erityisesti kansallispuistoihin. Suomessa luontomatkailupalveluja tarjotaan myös talousmetsissä, joiden sopivuutta matkailukäyttöön voidaan parantaa vaalimalla metsän maisema- ja virkistysarvoja (Tyrväinen ym., 2014b). Luontomaisemat ovat herkkiä muutoksille, koska pohjoisen herkkä luonto palautuu ihmisen käytöstä ja toiminnasta hitaasti. Luontomatkailussa alueet myös usein mielletään ja markkinoidaan luonnontilaisena ja erämaisena.

Tutkimuksessa rajanveto luontomatkailun ja virkistyskäytön välillä on käytännössä haastavaa. Muotoilu! Virkistyskäyttö ymmärretään vapaa-aikana luonnossa tapahtuvaksi ulkoiluksi, mutta myös stressistä ja kiireistä palauttavaksi luonnossa oleskeluksi sekä omien taitojen kehittämiseksi. Ulkoilun suosio on Suomessa edelleen korkealla, ja valtaosa väestöstä (96 %) osallistuu ulkoiluun (Neuvonen ym., 2022). Virkistyskäytön kysynnän tutkimuksissa käyntikerrat luontoon jaetaan lähiulkoilukertoihin, jotka ovat kestoltaan enintään yhden päivän pituisia eivätkä sisällä yöpymistä, ja luontomatkoihin, joihin sisältyy yöpyminen (Sievänen ym., 2011; Neuvonen ym., 2022).

Luontomatkailusta on toivottu vetoapua maaseudun taloudellisen ja sosiaalisen elinvoimaisuuden ylläpitämiseen. Tarkkoja lukuja toimialan volyyymista ei ole, koska tilastoissa

luontomatkailua ei tarkastella erillään muusta matkailusta. Luontomatkailu toimii, kuten muukin matkailu, monen toimialan muodostamana kokonaisuutena. Luontomatkailun ja luonnon virkistyskäytön talous- ja työllisyysvaikutusten osuuden arvioidaan olevan vähintään neljäsosa majoitus-, ravitsemus- ja ohjelmalveluista. Tilastokeskuksen arvion mukaan noin 33 800 henkilöä Suomessa työllistyy luontomatkailun ja virkistyskäytön alalla, joka on 10 prosenttia koko biotalouden työllistävyydestä. (Tyrväinen ym., 2017a.)

Jokaisenoikeudet (entinen jokamiehenoikeudet) ovat niin Suomessa kuin muissa Pohjoismaissa tärkeä osa luonnon virkistyskäyttöä ja luontomatkailua (esim. Tuunanen ym., 2012). Ne kuuluvat kaikille kansallisuudesta riippumatta, ja niitä pidetään vakiintuneina oikeuksina ja suomalaisen elämänmuotoon kuuluvina. Kaupallisessa matkailukäytössä ongelmallisia rajanvetoja on kuitenkin tullut esimerkiksi erilaisiin eläinsafareihin ja kasvaan maastopyöräilyyn liittyen. Tiedotus, valistus ja vastuiden huomioiminen korostuvat jokaisenoikeuksilla liikuttaessa.

Luontomatkailututkimus alkoi vahvistua Suomessa 2000-luvun alussa. Ensimmäinen luontomatkailun professuuri Pohjoismaissa perustettiin Metsäntutkimuslaitokselle vuonna 2003 yhteisrahoitteisena Lapin yliopiston ja Metsähallituksen kanssa. Professuuri vakiinnutti luontomatkailun tieteellistä tutkimusta Suomessa osana luonnonvarojen hoidon ja käytön tutkimusta. Se myös mahdollisti osaltaan Lapin yliopiston luontomatkailuopetuksen pitkäjänteisemmän kehittämisen. Luontomatkailun tutkimus Suomessa on kytkeytynyt alusta pitäen soveltaviin tieteisiin kuten metsätieteisiin ja ekologiaan mutta myös maantieteeseen. Tutkimusalan kehittymisen myötä erityisesti Lapin yliopistossa ja myöhemmin Itä-Suomen yliopistossa erityisesti yhteiskuntatieteellinen sekä kauppatieteellinen tutkimus ja opetus vahvistuivat.

Metsäluonnon merkitys matkailussa ja matkailun kehityksessä oli ensimmäisiä tutkimusta kiinnostaneita teemoja. Metsäntutkimuslaitoksella toteutetun valtakunnallisen Metsästä hyvinvointia –tutkimusohjelman (2008–2014) myötä tutkimus laajeni kattaamaan laajemmin luontomatkailun toimintaympäristövaatimuksia, taloudellista merkitystä, luontomatkailupalvelujen kysyntää, yritystoiminnan erityispiirteitä sekä sen suhdetta muihin maaseudun elinkeinoihin (Tyrväinen ym., 2014a).

Luontomatkailututkimukset Suomessa ovat painottuneet matkailijan näkökulmaan, ja selvästi vähemmän on tutkittu luontomatkailuyritysten toimintaa, arvoja ja asenteita. Viime vuosina luontomatkailussa kestävyuden vaatimukset ovat korostuneet, ja tutkimusaiheina ovat olleet esimerkiksi luontomatkailun hiilijalanjälki ja metsiin perustuvat kompensatiomahdollisuudet (Simkin ym., 2023) sekä luontomatkailuyritysten ympäristövasuullisuus (Sorakunnas ym., 2024).

Luontomatkailusta on viime vuosina tuotettu myös synteesitietoa valtakunnallisten politiikkatoimien kehittämisen tueksi. Alan kehittämismahdollisuuksia elinkeinotoimintana Suomessa tarkasteltiin laajassa valtioneuvosto kanslian rahoittamassa Virkein-hankkeessa, jossa tehtiin tutkimustietoon perustuen 25 toimenpide-ehdotusta luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi Suomessa (Tyrväinen ym., 2017a). Lisäksi luontomatkailu on ollut elinkeinona mukana suomalaisen biotalouden valtakunnallisissa

skenaariotarkasteluissa, jossa on pohdittu luontomatkailun kasvumahdollisuuksia sekä potentiaalisia talous- ja työllisyysvaikutuksia (Konu & Tyrväinen, 2021).

Tämän katsausartikkelin tavoitteena on tarkastella luontomatkailututkimuksen kehitystä Suomessa kahdenkymmenen vuoden ajalta. Tutkimusteemojen tarkastelu on jaettu kolmeen teemakokonaisuuteen. Aluksi kuvataan, miten tutkimuksessa on lähestytty luontomatkailua osana ympäristöä ja alueiden käyttöä, sekä millaisia tutkimuskysymyksiä ja kytkeviä on noussut esiin luontomatkailun kasvun myötä muihin maaseudun elinkeinoin ja maankäyttöön liittyen. Seuraavaksi kuvataan tutkimuksen pääteemoja luontomatkailun kysyntään sekä ympäristöille ja palveluille liittyviin toiveisiin. Tässä osassa tarkastellaan laajemmin luontomatkailun motiiveja, luontoon ja rakennettuun ympäristöön liittyviä toiveita ja odotuksia sekä luontomatkailun volyymin kehitystä. Lopuksi tarkastellaan luontomatkailua liiketoimintana ja sen erityispiirteitä luontoympäristöjen hyödyntämisessä. Lisäksi kuvataan luontomatkailupalvelujen kehittämiseen ja yritysten ympäristövastuuseen liittyvää tutkimusta 20 vuoden ajalta.

Luontomatkailu ympäristön ja alueiden käyttäjänä

Kun luontomatkailua tarkastellaan suhteessa alueisiin ja ympäristöihin, näkökulma vaihtelee luonnosta matkailun resurssina (esim. Hallikainen ym., 2014) matkailun luonto- ja ympäristövaikutuksiin (esim. Tolvanen & Kangas, 2016; Tyrväinen, 2017b) ja matkailun suhteeseen muihin luontoon perustuviin elinkeinoin ja muuhun luonnonkäyttöön eli yhteensovittamiskysymyksiin (esim. Ahtikoski ym., 2011; Mäntymaa ym., 2018).

Suomalaisessa luontomatkailualueita koskevassa tutkimuksessa on huomiota kiinnitetty etenkin kansallispuistojen matkailu- ja virkistyskäyttöön (esim. Karhu, 2019; Pietilä, 2018; Puhakka, 2005; Sorakunnas, 2022; Äijälä, 2016). Se ei ole yllättävää, koska sekä kansallispuistojen määrä että kävijämäärät ovat nousseet merkittävästi viime vuosikymmenien aikana (Konu ym., 2021), ja kansallispuiston status tyypillisesti takaa luontoympäristön laadun ja siitä saatavat elämykset. Kansallispuistoja koskeva tutkimus on keskittynyt erityisesti kävijöihin ja heidän kokemuksiinsa (Pietilä, 2018; Sorakunnas, 2022; Äijälä, 2016), kansallispuistojen matkailukehittämiseen (Puhakka, 2005; Siikamäki, 2008) ja kestävyyskysymyksiin (esim. Karhu, 2019). Yksi olennainen kysymys kävijöihin liittyen on puiston käytön monipuolistuminen toisaalta toimintojen ja toisaalta kävijäryhmien suhteen. Pietilä (2020) kiinnittää huomiota siihen, miten vauhdikkaat lajit kuten maastopyöräily ja polkujuoksu ovat vakiinnuttaneet asemansa monissa puistoissa ja puistot saattavat olla jopa massatapahtumien ympäristöjä. Tämä yhdessä kansainvälisten matkailijoiden lisääntymisen kanssa asettaa haasteita kansallispuistojen käytön suunnittelulle ja kehittämiselle. Sellaisia kansallispuisto- ja luontomatkailun ekologisia vaikutuksia kuin maaston kulumista ja vieraslajien leviämistä tutkittiin etenkin 2000-luvun alussa paljonkin (esim. Kangas ym., 2007; Törn ym., 2009), mutta perusteellista tutkimusta aktiviteettien lisääntymisestä tai niiden ekologisista vaikutuksista ei ole 2020-luvulla tehty.

Luontomatkailun paikallis- ja aluetaloudellisten vaikutusten tarkastelu on keskittynyt kansallispuistoihin (esim. Vatanen & Hyppönen, 2008, Selby ym., 2010; Vatanen ym., 2014).

Kansallispuistojen ja retkeilyalueiden sekä eräiden muiden suojelu- ja virkistysalueiden kävijöiden rahankäytön paikallistaloudellisia vaikutuksia on arvioitu vuodesta 2009 alkaen. Arvioinnissa on käytetty Metsähallituksen ja Metsäntutkimuslaitoksen yhdessä kehittämää laskentasovellusta (Huhtala ym., 2009), jonka esikuvana oli Yhdysvalloissa kehitetty MGM-malli (Money Generation Model). Kansallispuistojen paikallistalouksia hyödyttävät vaikutukset riippuvat siitä, miten paljon palvelujen tarjontaa alueella on. Vatanen ym. (2014) totesivat, että vaikka esimerkiksi Nuuksion kansallispuistossa oli käyntejä enemmän kuin Oulangan kansallispuistossa, Oulangan tulovaikutukset olivat tuolloin seitsenkertaiset Nuuksioon verrattuna. Kysymys aluetalousvaikutuksista on ollut tärkeä etenkin Metsähallitukselle kansallispuistoihin tehtyjen investointien taloudellisen merkityksen legitimoimiseksi.

Luontomatkailun ja virkistyskäytön taloudellisen merkityksen tutkimisessa tärkeä näkökulma on ollut myös menetelmien kehittäminen luonnon aineettomien hyötyjen kuten maisema- ja virkistysarvojen taloudellista arvottamista varten (esim. Huhtala ym., 2009; Ovaskainen, 2001; Tyrväinen ym., 2014b, 2020). Virkistys- ja matkailukäyttöön varusteltujen alueiden tuottamien hyötyjen rahamääräiselle mittaamiselle on selvä tarve. Alueelle pääsy ja niiden perusvarustuksen käyttö on maksutonta, mutta palveluvarustuksen rakentaminen ja ylläpito aiheuttavat kustannuksia. Jotta matkailu- ja virkistyspalvelujen rahoituksesta tai käyttömaksuista voitaisiin tehdä perusteltuja päätöksiä, niiden hyötyjä tulisi tarkastella yhteismitallisesti palveluista aiheutuvien kustannusten kanssa (Vatanen ym., 2014).

Matkailussa käytetään kuitenkin paljon muitakin alueita kuin kansallispuistoja ja suojelualueita. Luontomatkailutoimialan haasteena on lisääntynyt teollinen metsien ja muiden luonnonvarojen käyttö alueilla, joissa on myös vahvasti aineettomiin luontoarvoihin pohjautuvaa matkailua. Matkailu onkin kuntien merkittävä työllistäjä erityisesti Pohjois-Suomessa. Hakuiden lisäys luontomatkailuun hyödynnettävillä alueilla voi heikentää luontomatkailun toimintaympäristön laatua ja liiketoimintaedellytyksiä (Tyrväinen ym., 2017b).

Luontomatkailun ja virkistyskäytön vaikutukset ympäristöön näkyvät kansallispuisto- ja selkeämmin matkailukeskuksissa, jotka ovat ihmisen voimakkaasti muokkaamia kaupunkimaisia ympäristöjä, ja keskusten laajeneminen asettaakin haasteita sekä matkailukeskusten ympäristön hallinnalle että suojelualueiden luonnon turvaamiselle (Tolvanen & Kangas, 2016). Esimerkiksi moottorikelkkailua ja muita motorisoituja aktiviteetteja ei voi harjoittaa suojelualueilla, joten reittejä tarvitaan kaikille alueille.

Metsähallituksen hallinnoimissa valtion metsissä on lainsäädännönkin mukaan otettava huomioon yleiset yhteiskunnalliset velvoitteet ja esimerkiksi luonnon virkistyskäytön vaatimukset. Valtion metsien suunnittelua varten on tehty taloudellisia laskemia siitä, missä määrin matkailu voisi korvata menetettyjä puunmyyntituloja, jos matkailukeskuksen lähialueen metsien käsittelyssä painotetaan enemmän luonto- ja maisema-arvoja (Ahtikoski ym., 2011). Yksityismetsien omistajat eivät nykyisin kuitenkaan yleensä saa korvausta metsiensä virkistys- ja matkailukäytöstä. Tämän ongelman ratkaisemiseksi Suomessa

on ehdotettu ns. maisema- ja virkistysarvokauppaa, jossa maanomistajalle maksettaisiin korvausta vastikkeena maiseman ja luontomatkailu- ja virkistyskäytön huomioon ottamisesta metsän käsittelyssä. Tähän liittyen on tutkittu matkailijoiden ja matkailuyrittäjien halukkuutta osallistua luontoympäristön hoidon kustannuksiin (Tyrväinen ym., 2014b; Mäntymaa ym., 2019) sekä metsänomistajien suhtautumista ja osallistumishalukkuutta maisema- ja virkistysarvokauppaan (Mäntymaa ym., 2018; Tyrväinen ym., 2020). Ruka-Kuusamon alueella on kehitetty maisema- ja virkistysarvokaupan toimintamallia, jonka avulla voitaisiin turvata kauniiden maisemien ja luonnon monimuotoisuuden säilyminen alueen yksityismetsissä (Kurttila ym., 2019; Konu & Tyrväinen, 2020).

Tuulivoima ja kaivokset ovat vihreän siirtymän keskeisiä maankäyttömuotoja ja sijaitsevat usein harvaanasutuilla luontoalueilla. Molemmat maankäyttömuodot ovat varsin konfliktisia suhteessa matkailuun (Tyrväinen ym., 2012; Pettersson ym., 2017). Suomalaisessa matkailututkimuksessa näitä kysymyksiä on toistaiseksi käsitelty suhteellisen vähän, vaikkakin kaivostoimintaa käsittelevissä tutkimuksissa matkailun rooli on usein keskeinen (esim. Hast & Jokinen, 2016, Mononen ym., 2023, Lyytimäki & Peltonen, 2016). Similä ja Jokinen (2018) ovat tarkastelleet kaivosten ja matkailun välisten konfliktien hallintaa ja päätyvät siihen, että eri maankäyttömuotojen ja elinkeinojen yhteensovittaminen pitäisi tehdä kaavoitusprosessissa, mutta ovat epäileväisiä sen suhteen, että pienillä kunnilla on voimavaroja punnita eri elinkeinojen maankäyttöä suhteessa toisiinsa. Kangas ym. (2022) ovat eri maankäyttömuotojen konfliktuaalisuutta ja synergiaa tarkastellessaan todenneet, että suojelualueille on synergiaa biodiversiteetin ja sosio-kulttuuristen arvojen välillä, kun taas matkailun konfliktuaalisuus on suurta lähellä matkailukeskuksia tapahtuvan metsätalouden ja kaivoshankkeiden kanssa.

Energia ratkaisusta erityisesti tuulivoima voi lähellä matkailualueita sijaitessaan muuttaa merkittävästi maisemaa ja heikentää elinkeinon perusedellytyksiä. Tyrväinen ym. (2014c) ovat tarkastelleet tuulivoimaa ja muuta paikallista uusiutuvan energian tuotantoa osana matkailijoiden kestävyysperiaatteita. Suomessa itse energiantuotantomuoto periaatteessa hyväksytään, mutta maisemavaikutukset riippuvat tuulimyllyjen määrästä, tuulipuiston pinta-alasta ja sijainnista. Luonnon rauhaa ja erämaisyyttä lomaltaan hakevat suhtautuvat tuulivoimaloihin negatiivisimmin (Hasu & Tyrväinen, 2011). Lisäksi on tarkasteltu matkailullisesti tärkeän Muonion Mielmukkavaaran alueen tuulipuistosuunnitelmaa toisaalta ulkomaalaisten ja kotimaisten matkailijoiden asenteiden (Tyrväinen ym., 2012) ja toisaalta paikallisväestön osallisuuden (Hast, 2013) näkökulmista. Matkailijakyselyssä tuulivoiman maisemavaikutuksia havainnollistettiin useilla kuvasovitteilla, jotka esittivät aluetta ennen ja jälkeen rakentamisen eri ilmansuunnista ja etäisyyksiltä. Noin puolet matkailijoista suhtautui kielteisesti tuulipuiston rakentamiseen, ja noin puolet neutraalisti tai myönteisesti (Tyrväinen ym., 2012). Kyseinen tuulipuistosuunnitelman toteutus kaatui kunnan päättäjien pitäessä matkailun etua tuulipuistoa tärkeämpänä.

Matkailun kannalta mielenkiintoinen tuulivoimaan ja kaivoksiin liittyvä tilanne on Itä-Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan rajamailla, missä on Kuusamon puolelle suunnitteilla Nuunajärven tuulivoimapuisto sekä merkittäviä kaivoshankkeita. Korkein hallinto-oikeus

otti huomioon paliskunnan valituksen, mutta ei Posion matkailuyhdistyksen valitusta, koska sen ei katsottu olevan asianosainen (Nousiainen ym., 2023). Esimerkki osoittaa, että matkailulla ei ole samanlaista lainsäädännön suoma suojaa kuin poroelinkeinolla vaan matkailun etu alueiden käytössä toteutuu lähinnä kuntien kaavoituksen ja yritysten aktiivisuuden kautta.

Matkailijoiden toiveet luontomatkailun ympäristöille ja palveluille

Matkailijat haluavat matkaltaan monenlaisia elämyksiä. Luonnossa liikkuminen, aktiviteetit ja maisemista nauttiminen ovat keskeinen osa luontomatkailua. Luontoelämysten vaikuttavien tekijöiden erittely on haastavaa, koska elämykset ovat yksilöllisiä, mutta osittain kulttuurisesti ja yhteisestä luonnon kokemisen perinnöstä syntyviä. Ihmisten ulkoilumotiivit ovat jossain määrin erilaisia, mutta kaunis maisema, hiljaisuus ja rauha sekä luontokokemukset ovat pitkään olleet tärkeimpiä syitä luonnossa liikkumiseen ja oleskeluun (Hallikainen ym., 2014). Asiakkaiden taustat vaikuttavatkin merkittävästi palveluihin, ulkoiluharrastuksiin ja ympäristöön liittyviin odotuksiin (Tyrväinen ym., 2001, Konu ym., 2021).

Luontomatkailualueet mielletään tavallisimmin luonnonmukaisiksi, maaseutumaisiksi ja rakentamattomiksi alueiksi. Luontomatkailuympäristöjen laadun tutkimuksissa Suomessa ovat arvostetuimmiksi luontotyypeiksi toistuvasti nousseet vesistöt ja luonnonmukaiset metsäalueet (Tyrväinen ym., 2001, 2017b). Metsämaiseman laatu ja virkistysympäristöjen muuttuminen nousi keskusteluissa esiin merkittäväksi kysymykseksi intensiivisen puuntuotannon, erityisesti laajojen avohakkuiden yleistymisen myötä.

Kotimaisissa tutkimuksissa onkin tarkasteltu jo melko pitkään matkailijoiden ja virkistyskäyttäjien maisema- ja ympäristöarvostuksia palveluiden tarjonnan sekä luonnon- ja ympäristöhoidon kehittämistä varten. Metsätalouden ja matkailun yhteensovittamiseksi on tutkittu, millaiset luontoympäristöt riittävät matkailijoille, ja miten metsien käsittely, erityisesti hakkuut, vaikuttavat maiseman laatuun (Tyrväinen ym., 2001, 2017b; Silvennoinen, 2017). Tutkimuksissa on käytetty pääosin ympäristöpsykologian menetelmiä.

Matkailijat ja virkistyskäyttäjät eivät pidä metsätalouden voimakkaasti muokkaamia alueita vetovoimaisina. Uudistushakkuiden aiheuttamat maisemamuutokset koetaan kaikkein kielteisimmiksi (esim. Karjalainen, 2006; Silvennoinen, 2017; Tyrväinen ym., 2017b). Vuodenaikojen välillä on eroa: Kesällä erityisesti maanmuokkaus ja avohakkuut heikentävät ympäristön laatua. Talvella lumi peittää alleen maisemaa rumentavat hakkuutähteet, kannot ja maanpinnan käsittelyjäljet. Kansainvälisten matkailijoiden arvostukset ovat melko samanlaisia kuin suomalaisten arvostukset (Tyrväinen ym., 2017b).

Luonnonmukaisen metsän kuvan ylläpitäminen matkailu- ja virkistyskäyttöalueilla onkin tärkeää. Preferenssitutkimuksissa ihmiset ovat arvostaneet erityisesti vanhoja ja järeäpuustoisia metsiä sekä luonnontilaisia tai sellaisilta näyttäviä metsiä (Silvennoinen, 2017; Miina ym., 2020). Jatkovapeitteinen kasvatusta todennäköisesti ylläpitäisi metsän tuntua ja ympäristön laatua matkailukäytössä jaksollista kasvatusta paremmin, koska laaja-alaisia avoimia uudistusaloja ei synny (Miina ym., 2020).

Myös luonnon merkitystä matkailukeskusten rakentamisessa ja vapaa-ajan asumisessa on tutkittu (Tyrväinen ym., 2012, 2014). Esimerkiksi Ylläksen ja Levin matkailijoiden näkemyksiä selvitettiin laajalla kyselytutkimuksella majoitusympäristön laatuun, alueiden rakennustehokkuuteen tai energiantuotantotapoihin liittyen (Hasu & Tyrväinen, 2011). Vaikka kaupunkimaisesti rakennettu matkailun ydinalue säästää luonnonympäristöä ja vähentää autoilua, on Pohjois-Suomen matkailijoille luonnon kokeminen tärkeää. Lapin matkailukeskuksissa arvostetaan metsäluonnon fyysistä ja visuaalista saavutettavuutta: ikkunasta avautuvia luontonäkymiä ja luonnon helppoa saavutettavuutta (Hasu & Tyrväinen, 2011). Matkailijoiden lomaodotuksissa korostuvat luonnonläheisyys, hiljaisuus ja rauhallisuus, joiden kokeminen kaupunkimaisesti rakennetussa ympäristössä on vaikeaa (Tyrväinen ym., 2014).

2000-luvulta lähtien on kehitetty myös menetelmiä kerätä paikkaan sidottua kokemusellista tietoa maisema-arvokartoiksi luontoalueiden suunnittelua varten sekä kaupungissa että maaseudulla (esim. Tyrväinen ym., 2007; Tolvanen ym., 2020). Tässä lähestymistavassa on kerätty tietoa paitsi käyttäjille tärkeistä paikoista myös niiden hoidon tarpeista.

Luontomatkailun kehittymisestä 20 vuoden aikana on saatu tietoa Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) -seurantatutkimuksella. Tietoa luontomatkailusta ja ulkoilusta luonnossa on kerätty Metsäntutkimuslaitoksen (vuodesta 2015 alkaen Luonnonvarakeskus) ja Tilastokeskuksen toimesta. Seurantatutkimuksen avulla on ymmärretty väestötason virkistyskäytössä ja luontomatkailussa tapahtuvia muutoksia. Lisäksi on tutkittu luonnossa virkistäytymisen hyötyjä ja hyvinvointivaikutuksia sekä ympäristömuutosten vaikutuksia virkistyskäytön ja luontomatkailun kysyntään (Sievänen ym., 2011; Pietilä ym., 2015; Neuvonen ym., 2022). Luonnossa ulkoilu on edelleen suosittua, ja vuonna 2020 ulkoiluun osallistui 96 prosenttia väestöstä. Luontomatkoihin osallistuneiden suomalaisten osuus on nykyisin noin 46 prosenttia, ja sen on kasvanut 20 vuodessa noin 6 prosenttiyksikköä (Neuvonen ym., 2022). Luontomatkoihin osallistuvien osuus on korkein 25–44-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa noin puolet on tehnyt luontomatkan. Luontomatkoja tehdään myös keskimääräistä enemmän alle 45-vuotiaiden pariskuntien ja lapsiperheissä, joissa 7–17-vuotiaita lapsia. Luontomatkoja tekevät ovat muista useammin korkeakoulutettuja ja asuvat Etelä-Suomessa tai isossa kaupungissa. Luonnossa ulkoilijoiden lukumäärä kasvanut erityisesti yli 65-vuotiaissa suomalaisissa. Lisäksi nuorten sekä nuorten aikuisten luonnossa liikkuminen lisääntyi koronapandemian aikana (Neuvonen ym., 2022).

Merkittävä luontomatkailuun osaltaan liittyvä luontokäyntien hyvinvointivaikutusten tutkimus alkoi noin 20 vuotta sitten. Aluksi tutkittiin erityisesti luonnon virkistyskäytön mielenterveyshyötyjä, mutta tutkimus laajentui myöhemmin koskevaan myös luonnossa liikkumisen ja luontoaktiviteettien mahdollisuuksia terveyden edistämisessä (Tyrväinen ym., 2014d; Pietilä ym., 2015; Neuvonen ym., 2019; Pellikka ym., 2020). Luontoympäristön on todettu lisäävän myös matkailijoiden subjektiivista hyvinvointia (Komppula ym., 2017). Valtion omistamilla alueilla tehdyssä tutkimuksessa metsästys- ja kalastusmatkat tuottivat ihmisille sosiaalisia, psyykkisiä ja fyysisiä hyvinvointivaikutuksia (Kaikkonen & Rautainen, 2014).

Luontoympäristöjen merkitys terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä matkailussa tunnistetaan Suomessa yhä paremmin. Metsien tutkittuja terveyshyötyjä on markkinoitu myös osana suomalaisia hyvinvointimatkailun tuotteita kansainvälisille asiakkaille osana Visit Finlandin FINRELAX-ohjelmaa, joka oli yksi Suomen matkailun kasvun ja uudistamisen tiekartassa 2025 määritelty kasvuohjelma. Hiljattain kansainvälisessä viidessä maassa tehdyssä luontomatkailevan trendejä asiantuntijakyselyllä kartoittaneessa tutkimuksessa terveys ja hyvinvointi luonnosta nousikin muita Pohjoismaita selvästi enemmän esille nousevana ja kaupallisesti merkittävänä teemana tulevaisuudessa (Haukeland ym., 2023). Muita yhteisesti tunnistettuja merkittäviä trendejä olivat kestävyuden vahvistaminen matkailussa, matalan kynnyksen luontoaktiviteettien kiinnostavuus (soft adventure products), digitalisten palvelujen lisääminen ja luontomatkailevan yritystoiminnan ammattimaistuminen.

Luontomatkailejoilla on erilaisia tarpeita, joita he pyrkivät tyydyttämään matkustamalla luontokohteisiin. Näitä tarpeita, toiveita ja motiiveja sekä taustalla vaikuttavia asenteita ja arvoja on tutkittu eri näkökulmista myös suomalaisten tutkijoiden toimesta (esim. Puhakka, 2011; Suni & Pesonen, 2019; Sorakunnas, 2022; Räikkönen ym., 2023). Myös matkailejien ympäristöön liittyviä huolia ja vastuullista käyttäytymistä on tutkittu luontomatkailevan kontekstissa (Puhakka, 2011; Sthapit ym., 2023). Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana Metsähallituksen suojelu- ja virkistysalueita koskevissa kävijätutkimuksissa on tutkittu luontomatkailejien ja kansallispuistokävijöiden profiileita. Demografisten tietojen lisäksi on kysytty kävijöiden motiiveja, aktiviteetteja ja rahankäyttöä. Metsähallituksen kävijätutkimuksia suojelu- ja virkistysalueilla. Konu ja Kajala (2012) ryhmittelivät valtion suojelu- ja virkistysaluekävijöitä motiivien perusteella ja tarkastelivat eri alueiden kävijöiden kävijäprofiileja. Myöhemmin Konu ym. (2021) tarkastelivat kansallispuistokävijöiden profiilien muutoksia 2000–2019 välisenä aikana. Metsähallituksen keräämä asiakastieto onkin toiminut yhtenä keskeisenä aineistona kansallispuistoihin ja suojelualueille suuntautuneen matkailun tutkimuksessa. Aineiston pohjalta on julkaistu myös tutkimus kansallispuistojen terveys ja hyvinvointivaikutuksista (Puhakka ym., 2017).

Luontomatkailejoita on tutkittu myös tarkastelemalla pienempien kohderyhmien ja heidän kokemiensa luontoelämysten ja arvoa. Tarkasteltuja kohderyhmiä ovat olleet metsästysmatkaileijat (esim. Komppula & Suni, 2013; Komppula & Gartner, 2013; Suni, 2017; Suni & Pesonen, 2019), kalastusmatkaileijat (esim. Komppula ym., 2022; Turunen, 2020), seikkailumatkaileijat (Lunnas, 2005) ja tiedematkaileijat (Räikkönen ym., 2023). Viime vuosina on kiinnitetty myös enemmän huomiota siihen, millaista arvoa luontomatkaileijat kokevat saavansa matkustaessaan luontokohteisiin tai käyttäessään luontomatkailevan palveluita (esim. Alakoski & Tikkanen, 2019; Sorakunnas, 2022). Sorakunnas (2020) on tutkinut kansallispuistoelämyksen muodostumista vuosikymmenten saatossa tutkimalla kansallispuistojen vieraskirjoihin kirjoitettuja matkakokemuksia ja elämyksiä. Hänen tutkimuksensa keskittyi myös luontomatkailevan asiakasarvoon eli siihen, millaisia hyötyjä matkaileijat kokevat saavansa luontomatkailevan (Sorakunnas, 2022; Sorakunnas & Konu, 2022). Tutkimuksissa

tarkasteltiin erityisesti matkailijoiden ja luontoympäristön vapaata vuorovaikutusta tilanteessa, jossa yritykset eivät ole aktiivisesti mukana tarjoamassa palveluita matkailijoille.

Luontomatkailu liiketoimintana

Tarkasteltaessa luonnon merkitystä matkailuyrityksille on huomioitava, ettei se ole kaikille yrityksille yhtä tärkeä, eikä kaikkien yritysten toiminta liity yhtä vahvasti luontoon. Luontomatkailuyritys voidaan ymmärtää matkailuyritykseksi, jonka toiminta tukeutuu luontoympäristöön tai jolle luonto tai luonnon läheisyys tuo kilpailuetua (Petäjäistö & Selby, 2014). Suomessa ja muissakin Pohjoismaissa luontomatkailuyritykset ovat yleensä mikroyrityksiä tai pieniä yrityksiä, ja elämäntapayrittäjäyys on yleistä (esim. Fredman & Tyrväinen, 2010; Reijonen & Komppula, 2007). Yritysten koko, liikevaihto, henkilömäärät ja palvelutarjonta voivat kuitenkin vaihdella suuresti. Toimialaan kuuluu sekä pienimuotoista majoitustoimintaa harjoittavia tai yhden eräoppaan mikroyrityksiä että suuria, jopa useita kymmeniä henkilöitä työllistäviä ohjelmapalvelu- ja majoitusyrityksiä (Petäjäistö & Selby, 2014). Luontomatkailuliiketoiminnassa hyödynnetään fyysisten luontoympäristöjen lisäksi luonnon aineettomia arvoja, kuten luontoon liittyvää kulttuuriperintöä sekä luonnon hyvinvointivaikutuksia (Hjalager ym., 2016; Konu ym., 2017). Luontoympäristöjen ja luonnontuotteiden sekä niihin liittyvän paikallisen kulttuuriperinnön hyödyntäminen osana matkailutarjontaa auttaa matkakohteita ja matkailuyrityksiä myös erikoistumaan, mikä osaltaan lisää vetovoimaisuutta ja auttaa erottumaan kilpailijoista (Hjalager & Konu, 2011).

Luontomatkailututkimuksessa on jo melko pitkään tarkasteltu luontomatkailuyrittäjien tarjoamia elämyspalveluita, niiden kehittämistä ja palveluntarjoajan merkitystä ja roolia elämysten mahdollistajana. Komppula (2006) tarkasteli luontomatkailupalveluiden kehittämistä ja palvelun laadun merkitystä, ja nosti esille asiakasymmärryksen merkityksen palveluiden kehittämisessä. Myöhemmin, esimerkiksi Konu (2015a, b), on tutkinut luontomatkailupalveluiden elämyksellisyyttä ja niiden kehittämistä yhteistyössä asiakkaiden kanssa. Tutkimuksissa kehittämisen lähtökohdaksi nousi matkailijoiden odottama elämysarvo, joka liittyi erilaisiin tapoihin kokea luontoa. Luonnon rooli osana matkailupalvelua vaihtelee palvelusta riippuen; luonto voi olla elämyksen toimintaympäristö, elämys voi pohjautua tiettyyn luontokohteeseen tai nähtävyyteen tai luonto itsessään on elämyksen keskiössä. Palveluissa yhtenä keskeisenä osana on usein vuorovaikutus luonnon ja asiakkaan välillä. Tutkimuksessa on oltu kiinnostuneita tavoista, joilla yritykset ja oppaat voivat edesauttaa asiakkaita saamaan merkityksellisiä luontokokemuksia. Tutkimuksissa onkin keskitytty selvittämään luontomatkailupalvelutarjoajien roolia elämysten mahdollistajina, esimerkiksi tarkastelemalla eräoppaiden taitoja sekä turvallisuuden merkitystä osana tarjottuja palveluita (Valkonen & Rantala, 2011; Rantala ym., 2011). Lisäksi on tarkasteltu keinoja, joiden avulla luontomatkailupalveluiden tarjoajat voivat edesauttaa luontoyhteyden syntymistä matkan aikana (Pope & Konu, 2024). Tulosten mukaan palveluntarjoajalla ja oppaalla on keskeinen rooli näiden luontoeelämysten mahdollistajana. Yritysten tarjoamiin luontomatkailupalveluihin liittyvässä tutkimuksessa ovatkin nousussa tutkimusaiheet, joissa tarkastellaan luontomatkailuelämyksiä, joilla voi olla vaikutuksia matkailijoiden hy-

vinvointiin myös matkan jälkeen tai jotka voivat vaikuttaa matkailijoiden asenteisiin (ns. muutosmatkailuelämykset).

Useat luontomatkailuyrittäjät toimivat valtion ja kuntien hallinnoimilla suojelu- ja virkistysalueilla tai niiden läheisyydessä, ja hyödyntävät näiden tarjoamia luontoympäristöjä ja olemassa olevaa infrastruktuuria omassa toiminnassaan (esim. Kosenius ym., 2020). Näiden lisäksi luontomatkailupalveluita tarjotaan sekä valtion metsätalousalueilla että yksityismailla eri esimerkiksi Levin ja Rukan matkailualueilla, mutta myös Etelä-Suomessa. Suomessa luonnossa liikkumiseen vaikuttavat erityisesti jokaisenoikeudet, jotka mahdollistavat liikkumisen erilaisissa luontoympäristöissä maanomistuksesta riippumatta.

Yritystoiminnan näkökulmasta jokaisenoikeudet eivät kuitenkaan mahdollista luonnon kaupallista käyttöä, joten luontomatkailupalveluiden tarjoajilla on oltava sopimus yksityisten maanomistajien kanssa heidän luontoalueidensa hyödyntämisestä. Vaikka jokaisenoikeudet ovat monien kyselyjen mukaan laajasti hyväksytyjä (Lehtonen ym., 2007; Tuunanen ym., 2012), lisääntyvä alueiden käyttö aiheuttaa usein keskustelua rajanvedosta. Tuulentie ja Rantala (2013) ovat tarkastelleet aiheesta käytyä keskustelua eri Pohjoismaissa ja todenneet, että uusien aktiviteettien ja käyttäjäryhmien myötä oikeuksia on yhä useammin kyseenalaistettu ja ne ovat aiheuttaneet ristiriitatilanteita. Jokaisenoikeuksia on kuitenkin tutkittu enemmän suhteessa esimerkiksi marjanpoimintaan kuin matkailukäyttöön, vaikka nimenomaan matkailussa aktiviteetit ja yritysten tarjoamat aktiviteettipalvelut lisääntyvät jatkuvasti.

Luontomatkailuyritysten toimintaympäristöön vaikuttavat myös yhä vahvemmin ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden väheneminen. Ilmastonmuutos muuttaa toimintaympäristöä ja palveluntarjonnan olosuhteita esimerkiksi talvikohteiden lumivarmuuden osalta (Konu ym., 2017). Tutkimuksessa on tarkasteltu luontomatkailuyrittäjien sopeutumista ja varautumista ilmastonmuutoksen tuomiin haasteisiin (Saarinen & Tervo, 2006; Tervo-Kankare, 2019). Keskustelu ilmastonmuutoksesta, luontokadosta ja niiden tuomista vaikutuksista on heijastunut myös matkailuyritysten vastuullisuustoimiin, ja yritysten vastuullisuuteen liittyvä tutkimus on lisääntynyt (esim. Halminen & Garcia-Rosell, 2022; Sorakunnas ym., 2024). Tutkimuksissa on keskitytty esimerkiksi luontoympäristössä toimivien yritysten vastuullisuuteen ja siihen, miten yritykset viestivät omista vastuullisuustoimistaan asiakkailleen (esim. Pasanen ym., 2023). Yritystoiminnan vastuullisuuteen on kiinnitetty Suomessa yhä enemmän huomiota. Esimerkiksi Visit Finlandin Sustainable Travel Finland (STF) -ohjelma tarjoaa yrityksille työkaluja kestävän matkailun kehittämiseen. STF-ohjelmaa ja siihen liittyviä näkökulmia on tarkasteltu tähän mennessä lähinnä gradututkimuksissa, mutta myös muutamissa akateemisissa artikkeleissa (esim. Halminen & Garcia-Rosell, 2022).

Luontoon ja ekologiseen kestävyysliittyyvät teemat ovat olleet tärkeitä myös vastuullisuuskeskusteluissa. Luontomatkailuliiketoiminnankin kehittymiseen vaikuttaa, miten sen toimintaympäristön laatua ylläpidetään matkakohteissa tavalla, joka tukee luontomatkailuyritysten toimintaa ja mahdollistaa asiakkaille tarjottavat elämispalvelut (Konu & Tyrväinen, 2021). Tutkimuksissa onkin nostettu esille tarve löytää ratkaisuja luontomatkai-

lun toimintoja tukevien luontoympäristöjen säilyttämiseen vetovoimaisina (esim. Aapala ym., 2017). Tällä hetkellä on vasta vähän tutkimustietoa siitä, miten luontomatkailusektori ottaa vastuuta tai osallistuu luontoympäristöjen säilyttämiseen ja suojeluun. Tähän liittyen tärkeitä tutkimusaiheita ovat luontomatkailuyrittäjien asenteet luontoympäristön veto-voimaisuuden säilyttämistä kohtaan, ja yrittäjien valmius tehdä mahdollisia kestävyyttä ja luontoa tukevia muutoksia omassa toiminnassaan. Esimerkiksi Mäntymaa ym. (2021) nostivat esille tutkimuksessaan, että luontomatkailuyritykset arvostivat maiseman lisäksi luonnon monimuotoisuutta ja hyvää veden laatua, ja kokivat, että kauniit luontomaisemat ja luontoympäristö vaikuttavat positiivisesti yrityksen tuloihin. Tutkimuksen mukaan yritykset eivät kuitenkaan itse olleet kovin innokkaita maksamaan luontomaisemien säilyttämisestä tai niiden paranemisesta. Myös Konu ym. (2024) tutkivat luontomatkailukohteen yritysten asenteita ja halukkuutta tukea maisema- ja virkistysarvojen säilymistä Ruka-Kuusamon alueella. Keskeisiksi haasteiksi todettiin matkailuyrittäjien yhteisten tavoitteiden sekä käytännön toimintamallien puuttuminen luontomaisemien ja monimuotoisuuden säilyttämiseen tai lisäämiseen liittyen.

Hiljattain on tutkittu myös matkailuyritysten kiinnostusta tukea ilmastonmuutosta hillitseviä toimia paikallisesti matkakohteiden läheisyydessä (esim. Simkin ym., 2023). MAHIS-hankkeessa selvitettiin paikallisesti metsiin perustuvan hiilikompensaatiotoiminnan kehittämisedellytyksiä Koillismaalla. Alueen matkailijat ja matkailuyritykset suhtautuvat kyselyaineiston ja haastattelujen perusteella melko myönteisesti hiilikompensaatioon. Tulosten mukaan Koillismaan metsillä olisi potentiaalia vahvistaa hiilinieluja matkailun tarpeisiin varsin kustannustehokkaasti. Maisemallisesti arvokkaiden metsien suojelu ja kiertoaikojen pidentäminen osassa metsiä, voisivat sitoa merkittävän osan alueen matkailupäästöistä. Tutkijat arvioivat, että pitkällä tähtäimellä kotimaisia vaihtoehtoja tarjoava hiilikompensaatiokauppa olisi kilpailullinen ja imagoetu alueen matkailulle.

Luontomatkailututkimuksen tulevaisuuden näkymiä

Luonto on suomalaisille edelleen sekä toimeentulon lähde että paikka virkistäytymiseen yhä monipuolisemmalla tavalla. Luonnon vetovoimaisuus matkailussa tulee todennäköisesti vahvistumaan tulevaisuudessa, koska luonto tarjoaa mahdollisuuksia matkailijoiden arvostamiin kokemuksiin ja hyvinvointihyötyihin. Niihin kuuluvat mahdollisuudet kokea autenttisia luontoelämyksiä, rentoutua, kehittää itseään sekä vahvistaa terveyttä ja sosiaalisia suhteita. Luonnon virkistyskäytön ja matkailun kasvu lisäänee osaltaan kansalaisten kiinnostusta luonnonsuojeluun ja maisemien hoitoon, mikä voi vähentää tehostetun puuntuotannon ja laaja-alaisten hakkuiden hyväksyttävyyttä. Luontokohteiden suunnittelussa ja maankäyttöratkaisuissa tuleekin tutkimuksen keinoin etsiä malleja, joiden avulla voidaan turvata luonto- ja maisema-arvoja, tukea ihmisten hyvinvointia sekä mahdollistaa luontoon pohjautuvaa palveluliiketoimintaa muiden maaseudun elinkeinojen rinnalla (esim. Tyrväinen ym. 2017a; Konu & Tyrväinen, 2021; Konu ym., 2024).

Luontomatkailututkimukset Suomessa ovat painottuneet tähän saakka matkailijoiden näkökulmaan, jossa on tarkasteltu matkailumotiiveja, ympäristöjen sopivuutta aktiviteet-

teihin, ja palvelujen kysyntää. Selvästi vähemmän on tutkittu millaisia yrityksiä luontomatkailuyritykset ovat, millaisia palveluita ne tarjoavat matkailijoille tai millaisia ovat yrittäjien asenteet ja arvot. Luontomatkailun kasvu, erityisesti kansainvälisten matkailijoiden määrän lisääntyminen, asettaa haasteita kansallispuistojen ja muidenkin luontoalueiden käytön suunnittelulle ja kehittämiselle. Luontomatkailun haitalliset ekologiset vaikutukset, kuten maaston kuluminen ja roskaaminen tulevat lisääntymään, jonka vuoksi ennakooivaa tutkimusta ja niihin perustuvia käytännön toimenpiteitä kasvavan käytön vaikutuksista tarvitaan.

Matkakohteiden alueella olevat erilaiset maankäyttömuodot sekä toimialojen tarpeiden yhteensovittaminen luovat osaltaan reunaehdoja myös luontomatkailun toimintaympäristöjen ja palvelujen kehittämiselle. Vaikka luontomatkailun tietopohja on vahvistunut merkittävästi 20 vuoden aikana, ei sitä välttämättä vieläkään riittävästi tunnisteta merkittävänä elinkeinona tai maankäyttäjänä eri alueilla. Yksi pitkään jatkunut ongelma on luontomatkailun kehittymisen seuranta mahdollistavan tilastotiedon puute. Luontomatkailua ei pystytä edelleenkään määrittämään erillisenä muusta matkailusta, eikä matkailun yritystilastointia hyödyntävien toimialaluokkien pohjalta pystytä luotettavasti arvioimaan alan kehittymistä eikä talous- ja työllisyysvaikutuksia. Puuttuvan seurantatiedon vuoksi ei toimialan merkitystä useinkaan tunnisteta riittävästi muiden maaseutuelinkeinojen rinnalla, eikä sen kehittämiseen vaadittaviin toimenpiteisiin tai tietopohjan parantamiseen panosteta riittävästi.

Luontoon perustuvien terveys- ja hyvinvointipalvelujen tuottaminen sekä hiljaisuuden ja rauhan kokeminen sopivat hyvin suomalaiseen luontomatkailuun. Luontoympäristö tarjoaa erinomaiset edellytykset rentoutumiseen ja ”akkujen lataamiseen”. Luonnon hyvinvointivaikutuksista on saatavana tutkittua tietoa, mutta sitä olisi mahdollista hyödyntää vielä laajemmin hyvinvointimatkailun palveluissa erilaisille kohderyhmille.

Ajantasainen tutkimustieto on keskeistä myös luontomatkailun kehittämisessä ja pyrkimyksissä taloudelliseen, ekologiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyys. Kestävyyden tavoittelussa korostuvat tuotteiden ja palvelujen laadun parantaminen, ympäristövastuullisten asiakkaiden odotuksiin vastaaminen ja asiakkaiden ohjaaminen kestäviin kulutusvalintoihin. Näistä kuitenkin tarvitaan tutkimuksen kautta vielä parempi ymmärrys, jotka luontomatkailusektoria voidaan ohjata paremmin kohti kestäviä toimintamalleja.

Luontomatkailussa yleisesti käytettyjä digitaalisia palveluja ovat erilaiset karttapalvelut, mutta myös matkakohteiden omat mobiilisovellukset, joita käytetään esimerkiksi opastuksessa, matkakohteiden elävöittämisessä ja tiedon tuottamisessa. Yhtäältä kehittyvät teknologiat liittyvät asiakkaiden tapaan matkustaa, etsiä tietoa ja kokea luontomatkka, ja toisaalta ne liittyvät yritysten liiketoiminnan kehittämisen mahdollisuuksiin. Luontomatkailun digitaalisiin palveluihin liittyvää kysyntää, käytettävyyttä ja lisäarvoa tulisi tutkia jatkossa Suomessa enemmän. Digitaalisia palveluita voidaan hyödyntää luontomatkailukohteiden kävijävirtojen hallinnoinnissa, johon liittyy ajankohtaisia tutkimustarpeita. Esimerkiksi, miten digitaalisten palveluiden avulla voitaisiin vähentää ruuhkautumista

suositummissa luontomatkailukohteissa ohjaamalla kävijävirtoja eri ajoille ja eri kohteisiin.

Vastuullisuus, ympäristötietoisuus ja kestävyiden huomioiminen vaikuttavat jatkossa yhä vahvemmin myös matkailussa ja matkailuvalinnoissa (Haukeland ym., 2023; Pasanen, 2023). Matkailijat käyttävät todennäköisesti mieluiten niiden yritysten palveluita, jotka ovat huomioineet kestävyiden periaatteet. Kestävyys ja ympäristötietoisuus tulevat lisäämään lähimatkailua, koska se pienentää matkan hiilijalanjälkeä. Kestävyystavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan kuitenkin vielä asenteiden muutoksia, konkreettisia tavoitteita ja mittareita, koska toiminnan taso vaihtelee melko paljon eri matkailualueilla ja yritysten välillä. Vaikka kestävyiden vaatimukset ovat korostuneet, on matkailun vihreän siirtymän suhdetta esimerkiksi matkailun maankäyttöön tutkimuksessa tarkasteltu vielä suhteellisen vähän. Kestävyiden liittyviä teemat näkyvät kuitenkin selvästi meneillään olevissa tutkimushankkeissa, kuten myös osana matkailutoimialan kehittämistä Suomessa¹.

Lähteet

- Aapala, K., Tyrväinen, L., Reinikainen, M., Lehtoranta, V., Usva, K., Ojala, O. & Vihervaara, P. (2017). Uusia keinoja vetovoimaisen luonnon turvaamiseen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 83/2017. ISBN 978-952-287-493-1.
- Ahtikoski, A., Tuulentie, S., Hallikainen, V., Nivala, V., Vatanen, E., Tyrväinen, L. & Salmiinen, H. (2011) Potential trade-offs between nature-based tourism and forestry, a case study in Northern Finland. *Forests*, 2(4), 894–912.
- Alakoski, L. and Tikkanen, I. (2019). End consumer's value creation in a nature-based tourism service. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 2(1), 18–36. <https://doi-org.ezproxy.uef.fi:2443/10.1108/JHTI-04-2018-0025>
- Fredman, P., Haukeland, J-V., Stensland, S., Tyrväinen, L. & Wall-Reinius, S. (2021). Nature-based tourism in a Nordic context. Teoksessa Fredman, P. & Haukeland, J-V. (toim.), *Nordic Perspectives on Nature-based Tourism: From place-based resources to value-added experiences* (s. 2–15). Edward Elgar Publishing.
- Fredman, P., & Tyrväinen, L. (2010). *Frontiers in Nature-Based Tourism*. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10(3), 177–189. <https://doi.org/10.1080/15022250.2010.502365>
- Hallikainen, V., Sievänen, T., Tuulentie, S., & Tyrväinen, L. (2014). Luonto kokemusten ja elämysten lähteenä. Teoksessa Tyrväinen L., Kurttila M., Sievänen T. & Tuulentie S. (toim.), *Hyvinvointia metsästä* (s. 36–47) (Kirjokansi 90, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki).
- Halminen, S., & Garcia-Rosell, J. C. (2022). Learning about sustainability in small tourism firms – The case of Sustainable Travel Finland. *Matkailututkimus*, 18(2), 31–36. <https://doi.org/10.33351/mt.116840>

1 Esimerkkeinä mm. luonnon monimuotoisuutta kunnioittavaa johtajuutta tutkiva BIODIFUL-hanke ja toimialalle kehitetty STF-ohjelma

- Hast, S. (2013). Taistelu tuulimyllyjä vastaan: Tieto ja oikeuttaminen kahden Länsi-Lapin luonnonvarakiistan hallinnassa. *Sociologia*, 50(4), 342–357.
- Hast, S. & Jokinen, M. 2016: Elinkeinojen yhteensovittaminen – tarkastelussa kaivostoiminta, poronhoito ja luontomatkailu. Teoksessa Mononen T. & Suopajarvi, L. (toim.) Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 86–110.
- Hasu, E. & Tyrväinen, L. (2011). Kenelle matkailukyliä tehdään? Teoksessa Staffans, A. & Merikoski, T. (toim.), *Kuinka kestävä matkailualue tehdään. Käsikirja suunnitteluun ja rakentamiseen* (s.20–57). (Aalto Yliopisto, Arkkitehtuurin osasto).
- Haukeland, J-V., Fredman, P., Tyrväinen, L., Siegrist, D., Lindberg, K. (2023). Prospects for nature-based tourism: Identifying trends with commercial potential. *Journal of Ecotourism*. <https://doi.org/10.1080/14724049.2023.2178444>.
- Hjalager, A-M. & Konu, H. (2011). Co-branding and co-creation in wellness tourism: The role of cosmeceuticals. *Journal of Hospitality Marketing and Management*, 20(8), 879–901. <https://doi.org/10.1080/19368623.2011.611727>
- Hjalager, A-M., Tervo-Kankare, K., Tuohino, A. & Konu, H. (2016). Robust Innovation Anchors in Rural Wellbeing Tourism. Teoksessa Pappas, N. & Bregoli, I. (toim.), *Global Dynamics in Travel, Tourism, and Hospitality* (s. 148–162). IGI Global.
- Huhtala, M., Vatanen, E. & Berghäll, J. (2009). Kansallispuistomatkailun paikallistaloudelliset vaikutukset – menetelmien vertailu. *Terra*, 121(4), 285–299.
- Hytönen, J. & Kulusjärvi, O. (2023). Vastuullinen vuorovaikutteisuus matkailukohteiden maankäytön suunnittelussa. Teoksessa Veijola, S. (toim.), *Matkailunkestävä Suomi? : vastuullinen suunnittelu kulttuuri- ja luontoympäristöissä* (s. 241–267). (Tietolipas; Nro 283). Suomalaisen kirjallisuuden seura. <https://doi.org/10.21435/tl.283>
- Kaikkonen, H. & Rautiainen, M. (2014). Terveyttä ja hyvinvointia valtion mailta - tarkastelussa metsästäjät ja kalastajat. (Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 209). Metsähallitus, Vantaa. <https://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/show/1746>
- Kangas, K., Sulkava, P., Koivuniemi, P., Tolvanen, A., Siikamäki, P., & Norokorpi, Y. (2007). What determines the area of impact around campsites? A case study in a Finnish national park. *Forest Snow and Landscape Research*, 81(1/2), 139–150.
- Kangas, K., Brown, G., Kivinen, M., Tolvanen, A., Tuulentie, S., Karhu, J., Mark-ovaara-Koivisto, M., Eilu, P., Tarvainen, O., Similä, J. & Juutinen, A. (2022). Land use synergies and conflicts identification in the framework of compatibility analyses and spatial assessment of ecological, socio-cultural and economic values. *Journal of Environmental Management*, 316, 115174
- Karhu, J. (2019) Kestävän luontomatkailun uhat ja mahdollisuudet Kolin ja Urho Kekkosen kansallispuistoissa. *Matkailututkimus*, 15(1), 7–26.
- Karjalainen E. (2006). The visual preferences for forest regeneration and field afforestation – four case studies in Finland. *Dissertationes Forestales* 31. 111 s. <https://doi.org/10.14214/df.31>.

- Komppula, R. (2006). Developing the Quality of a Tourist Experience Product in the Case of Nature-Based Activity Services. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 6(2), 136–149. <https://doi.org/10.1080/15022250600667425>
- Komppula, R. & Gartner, W.C. (2013). Hunting as Travel Experience- an Auto-Ethnographic study of hunting tourism in Finland and USA. *Tourism Management*, 35, 168–180. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.06.014>
- Komppula, R., & Suni, J. (2013). Identifying hunting tourist types - an exploratory case study from Finland. *Tourism Review*, 68(1), 48–61. <https://doi.org/10.1108/16605371311310075>
- Komppula, R., Konu, H. & Vikman, N. (2017). Listening to the sounds of silence: forest based wellbeing tourism in Finland. Teoksessa Chen, J. & Prebensen, N. (toim.), *Nature Tourism: A Global Perspective* (s. 120–130). Routledge.
- Komppula, R., Suni, J., Turunen, L., Gartner, W.C. & Vainikka, A. (2022). Determinants of the value of fishing tourism experience among anglers. *International Journal of Sport Management and Marketing*, 22(1–2), 19–46. <https://doi.org/10.1504/IJSM.2022.121258>
- Konu, H. (2015). Developing a forest-based wellbeing tourism product together with customers – an ethnographic approach. *Tourism Management*, 49(0), 1–16. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2015.02.006>.
- Konu, H. (2015). Developing nature-based tourism products with customers by utilizing the Delphi method. *Tourism Management Perspectives*, 14(April 2015), 42–54. doi:10.1016/j.tmp.2015.03.003
- Konu, H. & Kajala, L. (2012). Segmenting Protected Area Visitors Based on Their Motivations. (Nature Protection Publications of Metsähallitus, Series A 194). Metsähallitus.
- Konu, H., & Tyrväinen, L. (2020). Matkakohteen luontoympäristön vetovoimaisuuden ylläpitäminen maisema- ja virkistysarvokaupan avulla. *Matkailututkimus*, 16(2), 40–44.
- Konu, H. & Tyrväinen, L. (2021). Luontomatkailun, luonnontuotealan ja luontoon liittyvän palveluliiketoiminnan kehitys. Teoksessa Suomen biotalouden kestävä kasvun skenaario: Taustaselvitys Suomen biotalousstrategian päivitykseen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:57: 39–41. ISBN:978-952-327-986-5
- Konu, H., Tyrväinen, L., Pesonen, J., Tuulentie, S., Pasanen, K. & Tuohino, A. (2017). Uutta liiketoimintaa kestävä luontomatkailun ja virkistyskäytön ympärille – Kirjallisuuskatsaus. (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 45/2017.) https://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/45_VIRKEIN_.pdf/eeaab34e-f831-4623-a915-f91d971e6b46/45_VIRKEIN_.pdf?version=1.0&t=1493363256000
- Konu, H., Neuvonen, M., Mikkola, J., Kajala, L., Tapaninen, M., Tyrväinen, L. (2021). Suomen kansallispuistojen virkistyskäyttö 2000–2019. (Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 236: 131 s.)
- Konu, H., Leino, P., & Tyrväinen, L. (2024). Tourism Firms' Attitudes and Willingness to Contribute to Payments for Ecosystem Services in Tourism. *Tourism Recreation Research*. <https://doi.org/10.1080/02508281.2024.2312349>

- Kosenius A.-K., Juutinen A. & Tyrväinen L. (2020). The role of state-owned commercial forests and firm features in nature-based tourism business performance. *Silva Fennica*, 54(1). <https://doi.org/10.14214/sf.10051>
- Kurttila, M., Mäntymaa, E., Juutinen, A., Hujala, T. & Tyrväinen, L. (2019). Multi-criteria analysis process for creation and evaluation of PES alternatives in the Ruka-Kuusamo tourism area. *Journal of Environmental Planning and Management*, 63(10), 1857–1879. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09640568.2019.1689933>
- Lehtonen S., Heikkinen T. & Hirvonen J. (2007). Jokamiehenoikeuksien tulkintoja ja haasteita luontoliikunnan ja -matkailun kannalta. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2007). Saatavilla: http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/50/YTR_1_07.pdf.
- Lunnas, J. (2005). Seikkailumatkailu kiipeilyetiikan näkökulmasta. *Matkailututkimus*, 1(1), 46–62.
- Lyytimäki, J., & Peltonen, L. (2016). Mining through controversies: Public perceptions and the legitimacy of a planned gold mine near a tourist destination. *Land Use Policy*, 54(3), 479–486. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.03.004>
- Miina, J. Tolvanen, A., Kumpula, J. & Tyrväinen, L. (2020). Metsien jatkuvapeitteinen kasvatus ja luonnontuotteet, virkistyskäyttö ja poronhoito. *Metsätieteen aikakauskirja*. <https://doi.org/10.14214/ma.10345>
- Mononen, T., Sihvonen, J., Sairinen, R., & Tiainen, H. (2023). Local governance of the mining industry—five Finnish examples. *Resources Policy*, 82, 103478-. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2023.103478>
- Mäntymaa, E., Juutinen, A., Tyrväinen, L. & Kurttila, M. (2018). Participation and compensation claims in voluntary forest landscape conservation: The case of the Ruka-Kuusamo tourism area, Finland. *Journal of Forest Economics* 33,14–24. <https://doi.org/10.1016/j.jfe.2018.09.003>.
- Mäntymaa, E., Tyrväinen, L., Juutinen, A., Kurttila, M. (2021). Importance of forest landscape quality for companies operating in nature-based tourism areas. *Land Use Policy*, 107(August 2021), 104095. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.104095>
- Neuvonen, L., Kangas, K., Ojala, O. & Tyrväinen, L. (2019). Kaupunkiluonto asukkaiden liikunnan edistäjänä Helsingissä. *Liikunta & Tiede* 56(6), 77–86. <https://www.lts.fi/liikunta-tiede/vertaisarvioidut-tutkimusartikkelit.html>
- Neuvonen, M., Lankia, T., Kangas, K., Koivula, J., Nieminen, M., Sepponen, A.-M., Store, R. & Tyrväinen, L. (2022). Luonnon virkistyskäyttö 2020. (Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 41/2022). Luonnonvarakeskus. Helsinki.
- Nousiainen, M., Rantala, O., & Tuulentie, S. (2023). Rush Hour in a National Park—Mobile Encounters in a Peripheral Tourism Landscape. *Teoksessa Mobilities on the Margins: Creative Processes of Place-Making* (s. 225–243). Cham: Springer International Publishing.
- Ovaskainen, V., Horne, P. & Mikkola, J. (2001). Retkeilyalueiden ja kansallispuistojen virkistyskäytön arvo. *Teoksessa: Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteenso-*

- vittaminen, Kangas, J., Kokko, A. (toim.), Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800, 215-229.
- Pasanen, K. (2023). Vakuuttava vastuullisuusviestintä maaseutumatkailuyrityksen markkinoitviestinnässä. (Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, 308). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-5007-9>
- Pasanen, K., Konu, H., & Koponen, J. (2023). Matkailuyrityksen vakuuttava vastuullisuusviestintä: – millaiset retoriset keinot ja vastuullisuussillöt vetoavat suomalaisiin kuluttajiin?. *Matkailututkimus*, 19(1), 29–54. <https://doi.org/10.33351/mt.125275>
- Pellikka, J., Ojala, A., Neuvonen, M. & Tyrväinen, L. 2020. Metsästys terveyst- ja hyvinvointivaikutusten tuottajana. *Suomen Riista* 66, 61–80.
- Pettersson, S. K., Hallikainen, V., Naskali, A., Rovannerä, S., & Tuulentie, S. (2017). Ympäristökonfliktit Suomessa: mistä on kiistely ja miksi?. *Terra*, 129(2), 87–107.
- Petäjäistö, L. & Selby, A. (2014). Luontomatkailu ja virkistyskäyttö yritystoimintana. Teoksessa Tyrväinen, L., Kurttila, M., Sievänen, T. ja Tuulentie S. (toim.), *Hyvinvointia metsästä.* (s. 129–140). Suomen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Pietilä, M., Neuvonen, M., Borodulin, K., Korpela, K., Sievänen, T., & Tyrväinen, L. (2015). The relationship between exposure to urban green spaces, physical activity and self-rated health. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 10(July 2015), 44–54. doi:10.1016/j.jort.2015.06.006
- Pietilä, M. (2020). Luontokokemuksia Oulangan kansallispuistossa–Kokemuksellisen paikkatiedon hyödyntäminen luonnon virkistyskäytön suunnittelussa. *Matkailututkimus*, 16(1), 128–131.
- Pope, E. & Konu, H. (2024). Nature connection and wellbeing in tourism experiences. Teoksessa Konu, H. & Smith M. K. (toim.) *Research Agenda for Tourism and Wellbeing* (s. 119-135). Edward Elgar Publishing.
- Puhakka, R. (2005). Matkailijoiden asenteet kansallispuistojen matkailukehittämiseen. *Matkailututkimus*, 1(1), 63–85.
- Puhakka, R. (2011). Environmental Concern and Responsibility among Nature Tourists in Oulanka PAN Park, Finland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 11(1), 76–96. <https://doi.org/10.1080/15022250.2011.532589>
- Puhakka, R., Pitkänen, K. & Siikamäki, P. (2017). The health and well-being impacts of protected areas in Finland. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(12), 1830–1847. <https://doi.org/10.1080/09669582.2016.1243696>
- Rantala, O. M., Valtonen, A. E., & Markuksela, V. T. (2011). Materialising tourist weather: ethnography on weather-wise wilderness guiding practices. *Journal of Material Culture*, 16(3), 285–300. <https://doi.org/10.1177/1359183511413646>
- Reijonen, H. & Komppula, R. (2007). Perception of success and its effect on small firm performance. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 14(4), 689–701. <https://doi.org/10.1108/14626000710832776>.

- Räikkönen, J., Grénman, M., Rouhiainen, H., Honkanen, A., & Sääksjärvi, I. E. (2023) Conceptualizing nature-based science tourism: a case study of Seili Island, Finland. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(5), 1214–1232. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1948553>.
- Saarinen J. & Tervo, K. (2006). Perceptions and adaptation strategies of the tourism industry to climate change: the case of Finnish nature-based tourism entrepreneurs. *International Journal of Innovation and Sustainable Development*, 1(3).
- Selby, A., Neuvonen, M., Petäjistö, L., & Sievänen, T. (2010). Kansallispuistojen merkitys maaseutumatkailulle. (Metlan työraportteja 161). <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp161.htm>
- Sievänen, T. & Neuvonen, M. (toim.) (2011). Luonnon virkistyskäyttö 2010. (Metlan työraportteja 212). Siikamäki, P. (2008). Current methodology and future challenges of protected area planning and management frameworks. *Matkailututkimus*, 4(2), 69–79.
- Silvennoinen H. (2017). Metsämaiseman kauneus ja metsänhoidon vaikutus koettuun metsämaisemaan. *Dissertationes Forestales* 242. 86 s. <https://doi.org/10.14214/df.242>.
- Similä, J., & Jokinen, M. (2018). Governing conflicts between mining and tourism in the Arctic. *Arctic review on law and politics*, 9, 148–173.
- Simkin, J., Tervo-Kankare, K., Leino, P., Ridanpää, R., Lépy, É., Karlsson, K., Hynynen, J., Konu, H., Hilasvuori, E., Miettinen, H., Mattila, T., Eerikäinen, T., Haikarainen, S., Saarela, A. & Tyrväinen, L. (2023). Metsiin perustuvat matkailun hiilipäästöjen kompensatiomallit – esimerkkinä Koillis-Suomi. (Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 62/2023). Luonnonvarakeskus. Helsinki.
- Sorakunnas, E. (2020). Dimensions and drivers of national park experiences: A longitudinal study of independent visitors. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 31(September 2020), 100311.
- Sorakunnas, E. (2022). 'It's more than just status!' An extended view of social value in tourism. *Tourism Recreation Research*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/02508281.2022.2103251>
- Sorakunnas, E. & Konu, H. (2023). Digitally Customized and Interactive Laddering: A New Way for Examining Tourists' Value Structures. *Journal of Travel Research*, 62(3), 626–643. <https://doi.org/10.1177/00472875221077976>
- Sorakunnas, E., Räikkönen, J., Konu, H., Grenman, M. & Tyrväinen, L. (2024). Biodiversity, Leadership, and Resilience in a National Sustainable Tourism Program. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. <https://doi.org/10.1080/15022250.2024.2332308>
- Sthapit, E., Björk, P. & Coudounaris, D. N. (2023) Memorable nature-based tourism experience, place attachment and tourists' environmentally responsible behaviour. *Journal of Ecotourism*, 22(4), 542–565, <https://doi.org/10.1080/14724049.2022.2091581>
- Suni, J. (2017). Willingness to travel as an extension of leisure activity seriousness – A study about Finnish hunters. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 20, 77–83. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2017.10.003>
- Suni, J. & Pesonen, J. (2019). Hunters as tourists – an exploratory study of push-pull motivations. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 19(2), 175–191.

- Tervo-Kankare, K. (2019). Entrepreneurship in nature-based tourism under a changing climate. *Current Issues in Tourism*, 22(11), 1380–1392, <https://doi.org/10.1080/13683500.2018.1439457>
- Tolvanen, A. & Kangas, K. (2016) Tourism, biodiversity and protected areas–review from northern Fennoscandia. *Journal of Environmental Management*, 169, 58–66.
- Tolvanen, A., Kangas, K., Tarvainen, O., Huhta, E., Jäkäläniemi, A., Kyttä, M., Nikula, A., Nivala, V., Tuulentie, S. & Tyrväinen, L. (2020). The relationship between people’s activities and values with the protection level and biodiversity. *Tourism Management*, 81(December 2020), 104141. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104141>
- Turunen, L., Komppula, R., & Suni, J. (2020). Kalastusmatkailuelämyksen asiakasarvo. *Matkailututkimus*, 16(1), 35–54. <https://doi.org/10.33351/mt.83249>
- Tuulentie, S., & Rantala, O. (2013). Will “free entry into the forest” remain? Teoksessa Müller, D.K., Lundmark, L. & Lemelin, R.H. (toim.), *New Issues in Polar Tourism* (s. 177–188). Springer, Dordrecht.
- Tuunanen, P., Tarasti, M. & Rautiainen, A. (toim.). (2012). Jokamiehen oikeudet ja toimiminen toisen alueella Lainsäädäntöä ja hyviä käytäntöjä. (Suomen ympäristö 30/2012). Ympäristöministeriö. Luontoympäristöosasto. Helsinki.
- Tyrväinen, L., Nousiainen, I., Silvennoinen, H. & Tahvanainen, L. (2001). Rural tourism in Finland: Tourists expectation of landscape and environment. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism Research*, 1(2), 133–149.
- Tyrväinen, L., Hietala, R., Silvennoinen, H. & Sipilä, M. (2007). Maisema asukkaiden silmin. Tapaustutkimus Koskenkylässä ja Pernajanlahdella. (Suomen ympäristö 25/2007, Luonto). Ympäristöministeriö.
- Tyrväinen, L., Järviluoma, J., Nikkola, K. & Silvennoinen, H. (2012). Selvitys matkailijoiden suhtautumisesta Mielmukkavaaran tuulipuistohankkeeseen. (Metlan työraportteja / Metla’s Working Papers 237).
- Tyrväinen, L., Kurttila, M., Sievänen, T. ja Tuulentie S. (toim.) (2014a). Hyvinvointia metsästä. Suomen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Tyrväinen, L., Mäntymaa, E. & Ovaskainen, V. (2014b). Demand for enhanced forest amenities in private lands: The case of the Ruka-Kuusamo tourism area, Finland. *Forest Policy and Economics*, 47, 4–13.
- Tyrväinen, L., Uusitalo, M., Hasu, E. & Silvennoinen, H. (2014c). Towards sustainable growth in nature-based tourism destinations: clients’ views of development in Finnish Lapland. *Landscape and Urban Planning*, 122, 1–15.
- Tyrväinen, L., Ojala, A., Korpela, K., Tsunetsugu, Y., Kawaga, T. & Lanki, T. (2014d). The influence of urban green environments on stress relief measures: A field experiment. *Journal of Environmental Psychology*, 38, 1–9.
- Tyrväinen, L. (2017). Matkailun ympäristövaikutukset. Teoksessa Edelheim J. & Ilola H. (toim.), *Matkailututkimuksen avainkäsitteet* (s. 93–102). Rovaniemi: Lapland University Press.

- Tyrväinen, L., Sievänen, T., Konu, H., Aapala, K., Pellikka, J., Reinikainen, M., Lehtoranta, V., Ojala, O., Pesonen, J. & Tuohino, A. (2017a). Uudet keinot metsä- ja vesialueiden keskeisen virkistys- ja matkailukäytön kehittämiseksi ja turvaamiseksi (VirKein). (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 88/2017).
- Tyrväinen, L., Silvennoinen, H., & Hallikainen, V. (2017b). Effect of the season and forest management on the quality of the tourism environment: Case from Finnish Lapland. *Scandinavian Journal of Forest Research*, 32(4), 349–359.
- Tyrväinen, L., Mäntymaa, E., Juutinen, A., Kurttila, M. & Ovaskainen, V. (2021). Private landowners' preferences for trading forest landscape and recreational values: A choice experiment application in Kuusamo, Finland. *Land Use Policy*, 107(August 2021), 104478. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104478>.
- Törn, A., Tolvanen, A., Norokorpi, Y., Tervo, R., & Siikamäki, P. (2009). Comparing the impacts of hiking, skiing and horse riding on trail and vegetation in different types of forest. *Journal of Environmental Management*, 90(3), 1427–1434.
- Valkonen, J., & Rantala, O. (2011). The Complexity of Safety in Wilderness Guiding in Finnish Lapland. *Current Issues in Tourism*, 14(6), 581–593.
- Vatanen, E. & Hyppönen, M. (2008). Pallas-Yllästunturin kansallispuiston investointien vaikutukset Tunutri-Lapin paikallistalouteen. *Maaseudun Uusi Aika*, 16(3), 34–41.
- Vatanen, E., Ovaskainen, V., Hyppönen, M. (2014). Luontomatkatilue- ja paikallistaloudessa. Teoksessa Tyrväinen, L., Kurttila, M., Sievänen, T. & Tuulentie S. (toim.), Hyvinvointia metsästä (s. 153–162). Suomen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Äijälä, M. (2016). Kansallispuiston luonto paikkakokemuksen rakentajana: diskurssianalyysi Pallas-Yllästunturia koskevista selonteista. *Matkailututkimus*, 12(2), 4–19.